Posudek na diplomovou práci Terezy Pšeničkové

Práce se zabývá zajímavou problematikou faktorů ovlivňujících výskyt ptactva na rybnících, které jsou v současné době většinou intenzivně obhospodařovány. Tento námět, jakkoliv z ochranářského hlediska důležitý, by však nebyl příliš inovativní, kdyby se na něj práce nekoukla z neotřelého úhlu pohledu. Ten spočíval ve zhodnocení, jakou roli hraje pro výskyt ptáků začlenění rybníka do lesní, resp. otevřené krajiny. Takto zaměřena představuje předložená práce skutečně osvěžující závan v jinak celkem monotónním diskurzu českého vodnoptačího bádání. V tomto směru tedy zaslouží práce jasný palec nahoru.

Z hlediska shromážděných dat představuje předložená diplomka úctyhodný počin. Návštěva stovky rybníků a sčítání ptáků ve třech typech tamního prostředí (tedy na vodní hladině, na hrázi a ve vzduchu) spojená s nasbíráním základních environmentálních parametrů je něco, co v diplomových pracích současné doby nenacházíme úplně běžně. Studenti si nezřídka nechtějí „zamazat ruce od bláta", k čemuž v tomto případě, troufám si tvrdit, bezesporu mnohokrát muselo dojít. Rovněž jsem velmi spokojen s úrovní statistického zpracování získaného materiálu, již hodnotím jako výrazně nadprůměrnou, i s prezentací výsledků v samotné práci. Ta je psána příjemným, čtivým jazykem, který se veskrze drží zásad vědeckého kánonu. Interpretace zjištěných jevů shledávám ekologicky plauzibilní a vesměs dobře odargumentované a podložené odbornou literaturou. Práce tak ve svém důsledku předkládá zajímavé uchopení významné ekologické problematiky s relevantními vzkazy pro ochranářskou praxi.

Na druhou stranu, abych splnil úlohu kritického oponenta, dovolím si níže vytknout několik připomínek. Ty ovšem vyvěrají v dominantní míře z omezených zkušeností pretendentky, stojící na samém počátku vědecké dráhy, s pravidly a úskoky našeho řemesla, takže jimi v žádném případě nechci snižovat hodnotu práce jako takové, jakkoliv je pokládám za zásadní. Spíše jde o doporučení směrem k budoucím potenciálním vědeckým textům (např. v doktorském stupni studia či během odborné praxe), které jistě autorku předložené práce čekají. Zde tedy kritické připomínky:

1. Úvod a literární rešerše sice předkládají jasné cíle práce, náplň rešerše a úvodu však těmto cílům odpovídá jen volně. Text by měl být v tomto směru daleko jasněji zaměřen a měl by ústit v hypotézy, které budou testovat v cílech položené otázky a které budou odpovídat provedeným statistickým modelům. Rovněž bychom v této části práce měli najít ospravedlnění pro faktory, které diplomka zkoumá. Zde mě zklamala zejména absence zdůvodnění, proč vlastně porovnávat lesní a nelesní rybníky. Naopak rozsáhlé části rešerše

(např. Vývoj rybníkářství apod.) se výsledků práce dotýkají jen velmi okrajově a jejich rozsah mohl být razantně zredukován.

2. Metodické části vědeckých textů slouží k tomu, aby mohly být výsledky v budoucnu (nebo třeba na nějakém jiném území) dokonale reprodukovány. Zrovna u této práce si dovedu velmi dobře představit, že třeba za půl století někoho napadne výzkum zopakovat. V tomto směru se ovšem budoucí výzkumník dočká nemilého překvapení, pokud stejně jako já nenajde v práci informace o intenzitě samplingu jednotlivých lokalit, době návštěv a dalších důležitých údajích týkajících se způsobu sčítání ptáků, které jsou k nasbírání dat nezbytné. V mapce studované oblasti, která je ale jinak velmi podařená, chybí názvy sídel, takže je obtížné místa sběru dat přesně lokalizovat. V popisu analýz by měly být uvedeny názvy R-balíčků, jejichž prostřednictvím byly modely ovládány.

3. Výsledky jsou klíčovým momentem celé práce, z nichž musí vycházet text diskuse i návrhů managementových opatření. To se daří pouze částečně. V diskusi např. není vhodné tvrdit, že nelesní rybníky byly více preferovány faunou vodního ptactva, když pro druhové bohatství ptáků v této kategorii rybničního prostředí lesní charakter rybníků nevyšel statisticky průkazně. Podobně doporučení pro management musí být formulována pouze na základě toho, co ukazují výsledky práce, a ne podle toho, co bychom si třeba přáli, aby se na rybnících dělo, ale výsledky to neukazují, protože toto nebylo ani zkoumáno.

4. V textu občas najdeme logické či ekologické nepřesnosti. Např. některé druhy, které jsou v práci pokládány za hmyzožravé, se živí dominantně rostlinnou potravou (stehlík), a naopak někteří invertebratofágové jsou řazeni mezi herbivory (lžičák, čírka modrá); podobně pěnice černohlavá nehnízdí v korunách ani v dutinách stromů, zatímco lejsek šedý a rehek zahradní ano (a ne pouze příležitostně). Dále u druhů, které se na lokalitách (byť v malém počtu) vyskytnou, lze považovat za prokázané, že je prostředí rybníků z nějakého důvodu přilákalo, ačkoliv zálet na určitý konkrétní rybník lze současně považovat za náhodný – nemá tedy smysl stavět „přilákání" a „náhodu" proti sobě. Nicméně zároveň chápu, co touto úvahou chtěla autorka říci, a její označení takových druhů za „turisty" je vtipné i trefné. Podobných drobných myšlenkových škobrtnutí najdeme v textu vícero, což je však v této fázi kariéry asi nevyhnutelné – autorku mohu z vlastní zkušenosti ubezpečit, že s každou další studií bude jejich výskyt čím dál vzácnější.

Jak jsem již uvedl, tyto připomínky jsou míněny pouze jako doporučení, nijak nesnižují celkově vysokou kvalitu předložené práce a pokud autorka vysloveně nechce, nemusí na ně při obhajobě reagovat. (V některých případech by nicméně nebylo od věci, kdyby je reflektovala např. podoba prezentace pro obhajobu.) Nicméně pro účely náležité

vědecké disputace během obhajoby připojuji několik následujících otázek, u nichž naopak požaduji, aby autorka každou řádně zodpověděla:

1. Lesní charakter měl průkazně negativní vliv na počty ptáků zjištěných ve vzdušném prostoru. Autorka to vysvětluje jednak působením lesa coby bariéry v dosažení rybníků a jednak menším zastoupením rákosin na lesních rybnících, protože některé druhy zjištěné ve vzduchu využívají rákosiny k nocování. Nespočívá ale nejjednodušší vysvětlení v pozorovatelovu omezenějším výhledu u lesních rybníků? Zatímco mimo les se prostor nad rybníkem rozbíhá i do volné krajiny a snadněji v něm lze něco spatřit, v lese k tomu schází dostatečný rozhled…

2. Autorka se v Diskusi zajímavě zamýšlí nad vlivem polohy rybníka v rámci lesa na ptáky, kteří obývají prostor jeho hráze. Nebylo by možné vliv tohoto faktoru vyjádřit a formálně otestovat? Např. změřit vzdálenost středu každého rybníka od okraje lesního porostu, kdy kladné hodnoty by měly vodní plochy nacházející se více v lese a záporné mimo les – takto by se stala proměnná „lesní charakter", jejíž vyjádření bylo v některých případech (u rybníků ležících na okraji lesa) zřejmě poněkud arbitrární, objektivní kontinuální proměnnou. Ta by mohla mít větší vysvětlovací sílu a dovolovala by testovat i nelineární vztahy (lze např. předpokládat, že právě na okraji lesa bude u rybníku nejvíce druhů vlivem efektu ekotonu, což lze snadno otestovat proložením polynomu druhého stupně).

3. Jak byste mechanisticky uplatnila princip ostrovní biogeografie pro vysvětlení vyššího počtu druhů zjištěného na větších rybnících? Souhlasím, že se tento princip pro vysvětlení zjištěné patrnosti dobře hodí, ale v práci je spláchnut jedinou obecnou větou, aniž by bylo jasné, jak vlastně funguje. Zajímalo by mě proto, jaký mechanismus podle tohoto principu stojí za tím, že velké rybníky budou hostit více druhů – uplatňují se tam různé procesy a jejich odlišení není tak docela triviální…

4. Zatímco ostrovní biogeografie je plauzibilní vysvětlení pro vyšší diverzitu větších rybníků, u vlivu vyšší kvality vody na větších rybnících, který autorka rovněž diskutuje, mi schází důkazy – pokud to tak opravdu je, dá se to snadno na datasetu použitém k této práci otestovat. Jsem zvědavý, jak to vyjde…

Závěrem bych chtěl opět a nyní již naposledy vyjádřit svou spokojenost s předloženou prací a potvrdit, že tato slouží jako výborný podklad pro udělení magisterského titulu na UHK, a navrhuji ji hodnotit stupněm „A".

Jiří Reif, oponent

V Praze 30. 5. 2022